

NOTES SOBRE EL «LLIBRE DE LA PABORDIA MAJOR» DEL MONESTIR DE SANT JOAN DE LES ABADESSES

MIQUEL S. GROS I PUJOL

Fundat pels volts de l'any 885, el monestir de Sant Joan de les Abadeses, al llarg del segle XI tingué una vida força agitada, sobretot quan l'any 1017 la primitiva comunitat benedictina fou dissolta per ordre papal. En aquest moment, els clergues que cuidaven del culte de l'església del monestir es constituïren en una canònica sota la regla del Concili d'Aquisgrà de l'any 816. Aquests, l'any 1083, també foren expulsats del monestir i substituïts per monjos benedictins posats sota la protecció del monestir de Sant Víctor de Marsella, i l'any 1090 per monges benedictines. No serà fins l'any 1114 que els clergues santjoanins, posats ara sota l'observança de la regla de Sant Agustí per l'arquebisbe Berenguer de Lluçà, podran tornar definitivament al cenobi i iniciar-hi l'última etapa de la història del monestir que durarà fins a l'any 1592, quan el papa Clement VIII el secularitzarà¹.

És durant aquesta última etapa, que és la més llarga, quan el monestir assolirà els seus dies més gloriosos, amb la consagració de l'actual església monàstica, l'any 1150, durant l'abadiat del bisbe abat Ponç de Mulnells, i l'adquisició dels nombrosos béns de què gaudí. Ponç de Mulnells, en els anys 1177-1184, ja reglamentà alguns aspectes de la vida econòmica de la comunitat i de l'alimentació dels canonges. Així, l'any 1177, determinà quines eren les funcions del preposít o paborde de la comunitat, i instituí el pitancer que era l'encarregat de distribuir els aliments al personal de la casa, i també el senescal, creat l'any 1179, responsable del refector dels canonges.

¹ La història del monestir ha estat descrita magistralment per E. Junyent, *El monestir de Sant Joan de les Abadeses*, Sant Joan de les Abadeses, 1976.

L'any 1194, amb l'adquisició dels drets senyorals del terme de Tregurà i la consegüent creació, l'any 1215, d'una administració especial o pabordia del monestir en aquesta zona pirenaica, l'antic paborde de la comunitat prengué el nom de paborde major a fi de distingir bé els dos càrrecs. No serà, però, fins a l'any 1301 quan caldrà reorganitzar tota la vida econòmica de la comunitat santjuanina, una de les més potents de les valls que envolten el monestir. Uns anys més tard, entre 1325-1350, el canonge responsable de la pabordia major féu escriure el volum intitulat *Llibre de la Pabordia Major*, encapçalat amb el decret abacial de l'esmentat any 1301 que fixava els seus drets i obligacions, i completat amb altres documents referents a l'esmentada administració.

En aquesta mateixa prestigiosa revista, l'any passat, vam publicar els 28 documents que integren el volum sense, però, fer un estudi detallat del contingut de cadascun, cosa que intentem fer en aquest segon article, que de fet és com un complement del primer². Esmentem els documents seguint l'ordre que tenen en el volum, encara conservat en l'arxiu de l'antic monestir de Sant Joan. Citem els diversos passatges dels documents seguint l'ordre de la numeració marginal que tenen en l'esmentada edició, i de cadascun n'ofereim un breu comentari.

1. Decret de l'abat Guillem de Sant Joan de Pladecorts que fixa els drets i les obligacions del paborde major, signat el dia 27 de novembre de l'any 1303 (n. 1-51)

Guillem de Sant Joan de Pladecorts, originari del Vallespir, fou abat de Sant Joan de les Abadesses en els anys 1293-1314, i l'any 1300³ augmentà el patrimoni del monestir en adquirir de Berenguer de Manlleu, de Sant Privat de Bas, la batllia i la jurisdicció del terme de Llaés. Aquesta adquisició i el desig d'administrar més bé les rendes del monestir, segurament el portaren a signar el decret que comentem. De fet, en la introducció del text s'indica que des de feia temps molts masos, bordes i masoveries depenents del monestir estaven despoblats i destruïts, per la qual cosa el monestir no rebia els diners que els seus súbdits havien de

² M.S. Gros, «*Llibre de la Pabordia Major del monestir de Sant Joan de les Abadesses*», a *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 47 (2006) 51-108.

³ Junyent, *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*, p. 60.

pagar com a drets de traspàs en cas de defunció dels caps de família, dels difunts que morien sense fer testament o que no deixaven descendència directa –«*ratione mortuaris sive defunccionis et intestiarum et exorquiarum*»–, drets que pertanyien al paborde major (n. 2). A més, les despeses d'aquest càrrec es veien agreujades amb l'obligació que el paborde havia d'atendre els nombrosos hostes que el monestir rebia, i els havia d'oferir carn, ous, formatges, peix, oli i salums –*salsamentum*– (n. 3). A més, també hi havia discussions en la comunitat sobre les quantitats de les porcions que l'esmentat prepòsit havia de lliurar a l'abat, als canonges i a la resta del personal de la comunitat (n. 4).

Per resoldre aquests problemes, l'abat, prèvia consulta i discussió amb la comunitat, decretà que el paborde no cobrés cap dels esmentats drets dels masos propietat del monestir, que devien ser força reduïts (n. 7), ni administrés la Coma de Freser ni la Coma de Vaca, excepte els drets de pesca a la Vall de Ribes, a la Pardinella i a Ogassa, i els censos dels molins d'aquestes zones–, que passaran a dependre directament del mateix abat (n. 8-11). En compensació, l'abat alliberà el paborde major de l'obligació de facilitar el menjar als hostes, atendre les necessitats dels vigilants en el temps de la verema i els missatgers del monestir (n. 12-13). Tots aquests canvis es fan en funció de què l'esmentat prepòsit pugui, amb les rendes que li queden, complir més bé les seves obligacions envers l'abat, els canonges, els clergues seculars i les altres persones que havien de rebre porcions canòniques, com són els missatgers del monestir, els flequers, l'hortalà, el missatger del cellerer, els adobadors de pells, els batlles i tots els altres que tradicionalment en rebien (n. 14).

A tots aquests ha de lliurar les porcions quotidianes de carn fresca i salada, d'ous i de formatge, de peix salat i fresc, d'oli i de salums, sagí i altres adobs –«*carnium recensium et salsarum, ovorum et caseorum, piscium salsarum et recensium, olei et salsamenti, et sagiminis et condimentorum*»–, de cada cosa n'ha de lliurar vuit porcions a l'abat en els dies festius, mentre que de les llesques de carn salada, de les engrunes –«*verutis*»– i de les pitances només n'ha de rebre dues porcions (n. 15).

El prepòsit, però, ha de lliurar la salsa i la mel per fer el nèctar, i proporcionar les olles i la sal per a ús de la cuina, els clemàstecs i altres estris necessaris, la mostassa, les revenisses i les cebes –«*motayam et erucham et cepas*»–, així com els anyells, els pernils, les pells, els intestins, el fetge,

els caps, les freixures, les «bronas» i la llana –«*agnos et pernas et pelles et mochas et iecora et capita, frexuras et bronas et lanam*»– als missatgers, als flequers i als traginers, d'acord amb els costums ja existents, així com les tovalles del menjador canonical, les escudelles, els gerros i els plats –«*mapas conventui in refectorio, et scutellas et cifos et grasals*»– (n. 16). Igualment quan es fan sangnies als canonges –«*diminucionem sanguinis*»–, els ha de proporcionar dos plats de peix fresc i salat (n. 18). El decret, entre altres coses, també determina el pes de les porcions canòniques en els diferents temps de l'any litúrgic (n. 20).

Al final, com és lògic, també es precisa amb quins béns del monestir el paborde major pot comptar per atendre les seves obligacions, situats preferentment a les muntanyes de Milany i de Vallfogona, i als llocs de Llaés, de Seguries, de Vidrà, de Sant Bartomeu de Covildases i d'Ogassa, entre altres indrets (n. 30-44). També es parla de tot el que el preposít ha de rebre anualment del cellerer (n. 45) i, en acabar, l'abat es compromet a complir i a fer complir aquest pacte per sempre més, i ho jura posant la mà sobre el «*Textus*» dels quatre Evangelis. Després de l'abat signen el canonge sagristà, el preposít, l'infermer, l'almoïner, el preposít de Tregurà i dos altres canonges. Actuen de testimonis cinc clergues i sacerdots adherits al monestir, però sense càrrec canònic.

2. Afegitó al decret anterior (n. 52-53)

La complexitat del tema tractat en el document anterior obligà tot seguit a especificar alguns punts que en el decret no quedaven prou clars referents als anyells que es rebien com a cens i que havien de ser dividits i distribuïts en deu porcions canòniques, respectant, però, els drets que el cuiner i els missatgers del monestir tenien sobre cadascun. Aquest afegitó ha de ser redactat poc temps després del decret abacial, i s'hi esmenta un document en què constaven els drets dels esmentats missatgers. Del fet que tinguessin dret a rebre part de cada anyell, es pot deduir que eren els que traslladaven els anyells al monestir.

3. Els drets del cuiner, dels missatgers i de la bugadera del monestir (n. 54-68)

Aquest és el primer dels deu textos breus en què s'especifiquen els drets i les obligacions del personal que estava al servei de la canònica.

Semblen ser textos que contenen els costums antics del monestir, adaptats, però, al contingut del decret abacial de l'any 1301 que obre el volum. En aquest text es concreta quins han de ser els drets del cuiner i del seu ajudant –«*cogaster*»–. Són rebre diàriament una lliura de pa i mig got de vi –«*mediam iustitiam vini*»–, i en algunes festes més importants de l'any litúrgic, així com en el dia de l'aniversari de Berenguer Arnau, tres porcions canòniques iguals a les dels canonges (n. 54-56), de les quals n'ha de donar part al missatger del mas Caselles que és el responsable de proveir de llenya la cuina monàstica (n. 57). Després s'esmenten les parts dels porcs ja retallats en fragments –«*reretals*»– que el cuiner ha de rebre, que són els «*sarramanchs*», la part inferior de la cara –«*morres usque ad oculos*», el coll –«*lacorador*»–, dos unglots –«*duos digitos*»–, la «*brona*», part del sagí del mateix porc, una pota amb el seu peu –«*unam camam cum pede*»–, part del fetge –«*epatis*»–, la pell –«*corum seu corium*»–, el «*porquerol*», i la cua amb les tres últimes vèrtebres –«*caudam cum tribus nodis esquine*»– (n. 59-60). En canvi, pertanyen al missatger del cellerer els intestins del porc –«*mochas et intestina*»– (n. 61). Per acabar, el cuiner també té drets, en cada porc, sobre les «*bronas*», les vísceres o «*parayes*», la melsa, una part del fetge anomenada «*polagó*», la «*levadam*», els òrgans genitals i les «*sancares*» (n. 67). Els drets de l'hortalà i de la bugadera cal cercar-los en els apartats corresponents (n. 68).

4. Les obligacions i drets del senescal del monestir (n. 69-101)

Aquest càrrec fou creat pel bisbe abat Ponç de Mulnells l'any 1179⁴. El senescal o majordom del monestir havia d'atendre directament el menjador de la canònica i assegurar que cada canonge tingués la seva escudella, és a dir, el bol en el qual havia de posar els aliments. Un cop ja els havia servit podia seure al menjador i menjar (n. 69). També els havia de distribuir els aliments (n. 72-76), així com servir-los el vi i l'aigua i les neules (n. 77), i assegurar que el refetor fos calent el dia de la festa de Sant Joan Baptista (n. 78). En recompensa d'aquests serveis, durant tot l'any, era alimentat amb el mateix menjar que els canonges (n. 79-80). El pa i el vi els havia de rebre del cellerer (n. 86).

⁴ Junyent, *El monestir de Sant Joan de les Abadeses*, p. 64.

5. Obligacions del cellerer (n. 102-105)

El cellerer era l'encarregat de guardar bé els aliments, l'oli i les begudes que el monestir tenia per assegurar l'alimentació diària de la seva comunitat. A més de les obligacions inherents al seu càrrec, com són les d'evitar tota mena de furt i que els aliments es fessin malbé, des del dimecres de cendra fins a Pasqua havia de lliurar als canonges coques al caliu àzimes amb mel i porros —«*fogaces atzimes cum melle et porros*»— (n. 102). Durant la quarisma i en algunes festes, els dilluns i els dissabtes havia de lliurar als canonges peix salat (n. 103), juntament amb un plat de ciurons i de carbassa —«*pulimentarium sit cicerum vel sustrillorum*»—, amanit amb oli (n. 104-105).

6. Clàusula testamentària de Pere Folcrà, domer de l'església parroquial de Sant Joan i Pau, de Sant Joan de les Abadesses (n. 106-111).

La parròquia de Sant Joan i Pau, com totes les altres parròquies importants, comptava amb dos domers —«*hebdomarius*»—, el que ara en diuen rectors, que alternaven setmanalment el seu servei. El domer Folcrà signà el seu testament el dia 4 de desembre de l'any 1326. En ell manà que quan morís es vengués la casa que tenia a la mateixa vila de Sant Joan de les Abadesses i que dels diners obtinguts es lliuressin 700 sous al monestir per saldar el deute que tenia i, a més, que amb la resta dels diners s'instituís un aniversari que calia fer cada any en bé de la seva ànima. Aquesta clàusula testamentària és un afegitó posterior al text primitiu del volum. En el text copiat no es veu clar la raó d'aquest afegitó, a menys que la celebració de l'aniversari comportés, en celebrar-ho, alguna millora gastronòmica a la taula dels canonges que, evidentment, anava a càrrec del paborde major.

7. Drets i obligacions del refetorer (n. 112-117)

El refetorer era com l'enllaç entre el cellerer i el senescal, que era el responsable del menjador dels canonges. Per això havia de portar el pa i el vi del celler al menjador canonical. Als clergues i als beneficiats que participaven en els aliments del monestir, els donava llesques de pa amb trossos de carn els dies que era permès de menjar-ne, i ous i formatge en els dies de tipus penitencial. D'aquestes llesques també havia de donar-ne set unitats a l'escudeller, sense, però, el corresponent companatge

–«*septem lischas sine companaticho*»– (n. 112). En paga de tot això havia de rebre, com els missatgers del monestir, una porció canonical en vuit de les més importants festes de l'any litúrgic, que al monestir eren aquestes: les festes de Pasqua i de la Pentecosta, la de Sant Joan Baptista del dia 24 de juny, la dels màrtirs romans Sant Joan i Pau del dia 26 del mateix mes, patrons de la parròquia, la celebració de l'aniversari de Guillem Arnau, la festa de Tots Sants, i les de Nadal i Sant Joan Evangelista, mentre que el diumenge abans del dimecres de cendra –«*carnisprivii*»–, el de septuagèsima i el diumenge de rams, només havia de rebre un tros de peix salat (n. 113). A més, se li havia de lliurar anualment tres anyells, en la festa de Pasqua, en la de la Pentecosta i en la de Sant Joan Baptista, donant, però, les pells al cambrer, i els caps, les freixures i els intestins al cuiner (n. 114). Entre els quinze dies que van del diumenge de septuagèsima fins al de quinquagèsima ha de rebre també un pernil (n. 115), i el capellà de la parròquia de Sant Joan i Pau, a més, en cinc festes de l'any li ha de lliurar dues ofrenes de forment i d'ordi –«*offerenas vel oblationes*»– (n. 117).

8. Drets i obligacions de l'escudeller (n. 118-127)

L'escudeller era el responsable directe de cuidar les taules del refectori canonical. Havia, doncs, de tenir sempre a punt les escudelles en les quals el senescal posava les porcions canòniques, rentar-les, posar i treure les estovalles, guardar-les i lliurar-les, quan eren brutes, a la bugadera. També havia d'ajudar el cellerer en el trasllat del pa i del vi del celler al menjador (n. 118). A més, era el responsable de posar aigua a la pica on els canonges es rentaven les mans abans dels àpats i de servir-la a taula. També havia de guarnir l'entrada del refectori en el dia de la festa de Sant Joan Baptista –«*ponere funiculum*»–, i tenir-lo sempre net (n. 119). En el text segueixen els seus drets, entre els quals figura el de rebre una escudella plena de tots els aliments preparats a la cuina del monestir (n. 121). Encara havia de rebre els coves de raïm –«*panistros recemorum*»–, i al refectori lliurar als canonges i als clergues cinc penjolls de raïm des del dia que començava la verema –el «*levare*»– fins a Tots Sants (n. 122). També tenia el dret de rebre de cada mas del monestir una escudella de raïm blanc i una de raïm negre –«*de albis et alteram de nigris*»– (n. 125), a més d'haver de ser recompensat en l'ajuda que prestava quan els canonges eren sagrats (n. 126).

9. Drets del sabater del monestir (n. 128-132)

El sabater tenia fets uns pactes escrits amb el prepòsit, que no hem sabut identificar. D'acord amb el text d'aquest volum, rebia una porció canonical de carn tots els diumenges, els dies festius i en les seves octaves (n. 128-129), mentre que durant la quaresma i l'Advent havia de rebre dues escudelles dels aliments propis d'aquests dos temps penitencials, i una lloçada d'oli –«*loçam oley*»– (n. 132). No rebre aliments diàriament vol dir que no estava pas totalment al servei del monestir, sinó només quan els seus membres el necessitaven.

10. Drets del sastre del monestir (n. 133-141)

El sastre, també d'acord amb els pactes escrits des d'antic com els del sabater, tots els diumenges, dies festius i octaves, havia de rebre una porció canonical, però, sense torna –«*sine torna*»– (n. 133-134), i en la quaresma i l'advent havia de rebre dues lloçades d'oli que fessin 21 lliures (n. 138) i, entre altres coses, el dimecres de cendra, una quantitat de mel igual a la dels canonges (n. 141).

11. Drets de la bugadera dels canonges (n. 142-147)

La bugadera, anualment, havia de rebre de l'abat 24 sexters d'ordi (n. 142), i del prepòsit major tres pesades de llana de 20 lliures de pes (n. 144), i un pernil des del diumenge de septuagèsima fins al diumenge d'abans del dimecres de cendra (n. 144). Durant l'advent i la quaresma també tenia dret a una lloçada d'oli (n. 145), i els budells –«*mocham*»– d'un moltó cada diumenge en què el prepòsit servia moltó als canonges (n. 146). A més, rebia tres anyells, dels quals havia de donar les pells al cambrer, els caps, les freixures i els budells al cuiner, mentre que en la festa de la Mare de Déu d'agost, dels apòstols Sant Pere i Sant Pau, de la degollació de Sant Joan Baptista, de Tots Sants, i de l'apòstol Sant Jaume, li havia de donar els budells d'un porc (n. 147).

12. Batlles que cal convidar a dinar al monestir dues vegades l'any (n. 148)

Els batlles eren les persones que tenien a càrrec seu la representació dels interessos econòmics del monestir de Sant Joan de les Abadesses. Cadascun tenia la seva demarcació i s'encarregava de cobrar en diners, en

espècies o en caps de bestiar els drets que el monestir tenia sobre els masos i les persones de la seva demarcació. En aquesta nota se n'esmenten divuit, tots ells pertanyents a zones veïnes del monestir. El paborde major, en atenció als seus serveis, a més de lliurar-los part dels diners i dels fruits recollits, també els invitava dues vegades l'any a dinar al mateix monestir de Sant Joan. Era en la festa de Sant Joan Baptista del 24 de juny, patró de l'església monàstica, i en l'àpat que seguia la celebració eucarística de l'aniversari de Berenguer Arnau, potser un dels dos abats d'aquest nom que regiren l'abadia en els anys 1111-1131 i 1252-1259. L'últim batlle de la llista, el del Mas, només era invitat en aquesta segona invitació. Els batlles deuriem menjar al mateix refector canonical, juntament amb els canonges, presidits per l'abat, al qual devia fer costat el paborde major, que en subvencionava les despeses (n. 148). Fins i tot estava previst que en aquest dia de festa l'escudeller engalanés l'entrada del refector (n. 119).

13. Drets del ferrer del monestir (n. 149-153)

El monestir comptava amb un ferrer propi per atendre les necessitats dels carruatges i dels cavalls que estaven al servei de la comunitat. Pels seus serveis rebia tres anyells vius a les festes de Pasqua, de la Pentecosta i de Sant Joan Baptista, amb la condició, però, de lliurar les seves pells al cambrer (n. 149). El diumenge de rams també rebia una porció de peix salat (n. 150), i un quarter de pa de forment i cinc ous en l'esmentada festa de Pasqua i en la de Sant Joan Baptista (n. 151). També en la refecció ja esmentada de Berenguer Arnau tenia dret a dues porcions de carn, a les neules, a les espècies i a les raoles —«*pigmentum et resoles*»—, mentre que en la festa de Tots Sants només havia de rebre una porció canonical de carn de porc (n. 151). Encara rebia mig pernil en la festa de Nadal i l'altre meitat abans de l'inici de la quaresma (n. 151). En les tres festes de Nadal, de Pasqua i de Sant Joan Baptista, a més de tot l'anteriorment esmentat, calia lliurar-li les espècies —«*pigmentum*»—, i les neules (n. 153).

14. Decret de l'abat Guillem de Sant Joan de Pladecorts que crea i dota la missa de l'aurora a l'altar de la Mare de Déu del monestir de Sant Joan de les Abadeses (n. 154-160).

Aquest decret de l'any 1298 trenca l'ordre dels documents pròpiament pertanyents a l'ofici de la pabordia major. En aquest decret, l'abat,

d'acord amb els canonges, en advertir que l'ofici de l'hostatger, que normalment s'adjudicava a un laic, pràcticament no servia per a res, decideix suprimir-lo i amb les seves rendes millorar el culte de la Mare de Déu, dins la línia de la devoció mariana de l'època, adjudicant-les a la creació d'un benefici presbiteral, l'obtentor del qual devia pregar pels vius i pels difunts del monestir i d'arreu del món, assistir a les hores diürnes i nocturnes de l'ofici diví com els altres clergues seculars, i que diàriament celebrés la missa a l'altar de la Mare de Déu, a l'aurora, en el moment d'aparèixer les primeres llurs del dia, alternant-la per setmanes amb la missa que aquesta mateixa hora ja celebrava l'«*uxolarius*»⁵ del monestir (n. 156). Li caldrà també servir l'abat en el cor i, si aquest no hi és, el prior o el canonge que el presideix, així com intervenir en l'encensament de l'església i en les processons, revestit amb capa pluvial (n. 157). Per tots aquests serveis rebrà les porcions canòniques de pa, de vi, d'oli, de carn, d'ous i de formatge que el preposit major dona als altres clergues (n. 158). A més, també tindrà dret a rebre 30 sous dels diners que l'abat rep de la fleca de la vila de Sant Joan (n. 158).

15. Drets de l'hortalà (n. 161-166)

Encara que aquest text és un afegitó de mitjan segle XV, de fet continua el text primitiu del *Llibre del Paborde Major*, interromput per l'anterior decret abacial de la creació de la missa diària de l'alba. Per conrear l'hort del monestir, del qual segurament es rebien gran part dels productes vegetals que els canonges menjaven, el paborde major havia de lliurar-li una part d'aliments força semblant a la dels altres servidors del monestir en les esmentades festes de Pasqua, de la Pentecosta i de Sant Joan Baptista, i cada vegada que es donava de menjar xai als canonges, en rebia les tripes, el fetge, el cap i els peus (n. 161). En els dies que es donaven faves als canonges, n'havia de rebre una escudella, i tots els dies d'advent i de quaresma tenia dret a una lloçada d'oli (n. 162). Cada any també rebia nou sexters d'ordi i un sexter de forment del graner de l'abat (n. 163), així com part dels fetges de tots els bous i vaques que se sacrificaven al monestir quan eren servits a l'abat i als canonges, menys en la festa

⁵ L'*uxolarius* podria ser el sacerdot responsable dels matrimonis que se celebraven a l'església del monestir.

del Corpus (n. 164). Igualment, cada any havia de rebre tres pesades de llana i un pernil en la septuagèsima (n. 165). Tot això constava en un document públic signat per l'abat (n. 166).

16. Decret del bisbe abat Ponç de Mulnells sobre l'ofici del pitancer del monestir, signat el dia 14 de novembre de l'any 1177 (n. 167-171)

Aquest és el primer dels quatre decrets que Ponç de Mulnells promulgà en els anys 1177-1184, fets copiar aquí pel paborde major. Encara que després del decret de l'any 1301 anteriorment comentat, potser ja no eren pas del tot operatius, són de fet el precedent dels altres documents del volum. Així com el paborde major era l'encarregat de cobrar gran part de les rendes del monestir per assegurar l'alimentació del personal de la casa, el pitancer, ja des d'abans, amb els béns que administrava, també era el responsable directe de proporcionar-los part d'aquests aliments en uns dies concrets. Així, el bisbe abat l'obliga a que tots els dilluns, els dimecres i els dissabtes, des de Pasqua fins a mitjan agost els canonges puguin disposar a taula de quatre ous, i des de mitjan agost fins al dia 1 de novembre disposin de quatre cebes. En aquests dies també els ha de lliurar una unça de pebre i una lliura de sagí (n. 168), mentre que des del dia 1 de novembre fins a l'inici de la septuagèsima, en els tres esmentats dies, els canonges han de rebre faves, sagí i formatge cru o cuit amb els ous, les cebes i les faves (n. 168). Els divendres, en canvi, només han de rebre faves amanides amb oli (n. 168). Per complir aquests serveis, el bisbe abat assigna al pitancer les rendes de les capellanies de Sant Pere de Mogrony, de Sant Bartomeu de Llaés i de Sant Julià de Vallfogona, juntament amb les del mas de Rouravell (n. 169). El bisbe abat, però, es reserva els drets del vi de Llaés i de Vallfogona i de l'esmentat mas de Rourevell, i es compromet al manteniment de la clerecia de les tres parròquies esmentades (n. 170).

17. Decret del bisbe abat Ponç de Mulnells sobre les distribucions canòniques quan les festes més importants de l'any litúrgic cauen en divendres o en dissabte (n. 172-178)

Ponç de Mulnells signa aquest decret el dia 14 de novembre de l'any 1177, simultàniament amb el decret anterior. Hi determina que quan les festes de Sant Joan Baptista i Sant Joan i Pau cauen en divendres o en dis-

sabte, cal servir als canonges al refetor ous amb formatge, formatjades i peix (n. 172). Quan les festes de Tots Sants i de la dedicació de l'església monàstica també cauen en divendres cal servir als canonges cebes, forment cuit i peix, mentre que si cauen en dissabte se'ls ha de servir ous i cebes amb formatge i peix (n. 173). Referent a les festes de Sant Esteve i de Sant Joan Evangelista, quan cauen en divendres s'ha de servir als canonges cols –«*caules*»–, forment cuit i peix; i quan cauen en dissabte, ous amb formatge i peix (n. 175). Semblantment cal fer els divendres i els dissabtes del temps de Nadal, de Pasqua i de la Pentecosta, i en les festes en què es fan dos tocs breus de campana –«*bina signa breviter pulsantur*»– (n. 175-177).

18. Sentència del bisbe abat Ponç de Mulnells sobre les distribucions que han de fer el prepòsit i el pitancer (n. 179-187)

Com que els aliments havien de ser administrats als canonges alhora pel paborde i el pitancer és normal que aviat es creessin problemes entre les dues administracions, cosa que intentà de resoldre pacíficament aquest decret de Ponç de Mulnells. El text no està datat, però ha de ser necessàriament posterior als dos decrets anteriors. Tracta de les distribucions canòniques que calia fer en les festes dels apòstols Sant Felip i Jaume dels sants Simplicí i Ambròs, les relíquies dels quals es conservaven al monestir, i de la Invenció de la Santa Creu, del dia 3 de maig, que de vegades queien en dies de lletanies (n. 179). En el text s'esmenta explícitament el segon decret de l'any 1177 anteriorment comentat, i es determina que si queien en el segon dia de les lletanies era el pitancer qui havia de lliurar-los els aliments, mentre que si s'esdevenien en el tercer dia havia de ser el prepòsit qui els ho havia de proporcionar (n. 180). En les vigílies de l'Ascensió, i de la festa dels apòstols Sant Pere i Sant Pau, a més, hi havia d'intervenir l'infermer lliurant-los l'oli (n. 181-182). Quelcom de semblant es mana fer en les altres festes anyals (n. 183-186).

19. Decret del bisbe abat Ponç de Mulnells del dia 27 de gener de l'any 1184, que dota una altra vegada l'ofici del pitancer del monestir (n. 188-195)

El bisbe abat actua prèvia consulta amb els canonges, i determina que el pitancer sempre ha de ser un membre de la comunitat canònica, i que ha de tenir les capellanies de Sant Julià de Vallfogona, de Sant

Bartomeu de Llaés i de Sant Pere de Mogrony, juntament amb el mas de Pere de Rourevell (n. 188). Després determina amb detall les seves obligacions en la distribució del formatge, de les cebes, de les faves, del pebre, del sagí i de l'oli, en les festivitats esmentades en el document anterior (n. 190-194).

20. Suplement del decret anterior (n. 196-197)

Uns cinquanta anys després, el dia 15 de maig de l'any 1230, l'abat Ramon de la Bisbal completà el text anterior amb aquest afegitó en què certifica que l'esmentat Ponç de Mulnells havia augmentat la dotació del pitancer amb els drets que tenia en el mas Oms, els drets del vi del mas Rouravell, que en principi s'havia reservat, i altres drets a Vallfogona i a Seguries (n. 196-197).

21. Declaració de l'abat Ramon de Cornellà i Berenguer Miralles, prepòsit de Tegurà, signada els anys 1316-1322, referent als serveis del pitancer (n. 198-208)

L'actuació del pitancer en el monestir continuà creant problemes, i per això l'abat Ramon de Cornellà i Berenguer Miralles, prepòsit de Tegurà, d'acord amb la comunitat canonical, determinaren amb més precisió les seves obligacions (n. 198). De fet, segons es diu en el document, es ratificaren les obligacions que tenia, testimoniades en els decrets anteriors del bisbe abat Ponç de Mulnells. Sembla que les baralles principalment eren sobre el pes dels aliments que havia de lliurar, perquè aquest queda concretat en el document (n. 199-200), i sobre els salums, en els quals havia de posar una unça de pebre i mitja unça de comí, juntament amb safrà i sagí. Amb les cols també hi ha de posar mitja lliura de sagí (n. 201), entre altres precisions.

22. Bernat Caselles renuncia als drets que té a la cuina i a la cogastria del monestir de Sant Joan de les Abadeses (n. 209-224).

Bernat Caselles, en aquest document, renuncia en mans de l'abat Guillem de Sant Joan de Pladecorts a tots els drets que té com a cuiner del monestir i en el càrrec del cogastre, que era l'ajudant del cuiner. El document no està datat, però ha de pertànyer als anys 1293-1314/1321-

1327 en què l'abat Guillem governà el monestir. La renúncia, però, segurament va ser feta com a conseqüència de la reorganització de l'ofici del paborde major, de l'any 1301 (n. 209). El text explica detalladament la part que rebia com a cuiner en els aliments que guisava per a la comunitat, i també tot el que li havia de lliurar directament el prepòsit (n. 210-223). Al final té un resum dels porcs, dels anyells, de les vaques i dels pernils que rebia anualment (n. 224). La còpia del document no és íntegra perquè no hi ha les signatures dels que hi intervenen, i no consta quina compensació va rebre el cuiner de part del monestir per aquesta renúncia.

23. Memorial dels serveis i de les despeses del paborde major (n. 225-238)

El paborde major en aquest memorial recopila les quantitats d'aliments que ha de lliurar a la comunitat, a partir de la celebració de la festa de Pasqua. Deu ser el memorial que li servia per preveure les despeses necessàries per atendre les seves obligacions envers els canonges durant tot l'any. El document, escrit en català, no té data. De fet és un text de tipus administratiu que no necessita pas ser datat. Pel seu tipus de lletra, però, pot ser d'entre l'any 1301, quan l'abat Guillem reorganitzà els serveis del paborde major, i mitjan segle XIV.

24. Sentència arbitral del plet que l'abat Dalmau de Minyana havia posat contra Beatriu de Sorroca i el seu fill Ramon, batlles de Sorroca, sobre la part que podien retenir dels fruits d'aquesta batllia, signada el dia 7 d'abril de 1266 (n. 239-269).

Els àrbitres d'aquest plet foren Ramon de Ridaura i Pere de Vinyal i els contendents s'obligaren a pagar 300 sous barcelonesos si no acceptaven la sentència, que serien lliurats a qui donés la seva conformitat (n. 239-269). Els àrbitres determinen que els batlles poden retenir l'onzena part dels fruits de la seva administració (n. 241). Entre altres drets, també poden rebre l'onzena part dels pernils, de les gallines, dels xais, de la llana, dels naps, dels «ponis», dels alls, de les cols, dels ous i dels formatges, menys de la part que pertany al prepòsit del monestir (n. 244). Igualment ha de rebre l'onzena part del mill, del lli i del cànem per fer

sacs i cordes —«*milium, linum et canabum, totum pro saccis et soguiis*»— (n. 245). També es parla del que cal lliurar al saig —«*sayo*»— del batlle (n. 254), i es mana que el batlle al seu mas ha d'acollir bé l'abat —«*albergam domini abbatis bonam et completam*»— (n. 256). A més, es recorda al batlle que per passar el càrrec als seus hereus necessita el vistiplau de l'abat (n. 265). Al final Beatriu i el seu fill accepten la sentència arbitral i juren per Déu i els quatre Evangelis que la compliran (n. 267).

25. Memòria dels censos que el monestir de Sant Joan rep als masos que té a les muntanyes del seu entorn (n. 270)

En aquest document, escrit en català, s'esmenten vuit masos. De cadascun es diu la quantitat de diners, els flocs de «*calenes*» —«*fro de calenes*»—, i els sexters i les èmines de civada i d'ordi que han de lliurar al paborde major del monestir de Sant Joan. En parlar dels diners, també s'especifica el nombre de pernils que substitueixen. El monestir, segurament en rebia tants que el paborde preferia que els paguessin en «*bona moneda*». Com la majoria d'aquests memorials, el document no té data, però, pel seu tipus de lletra sembla ser de mitjan segle XIV.

26. Drets dels clergues, dels domers i del monjo de l'església parroquial de Sant Joan i Pau (n. 271)

Aquest és un afegitó de vers l'any 1400, que s'inspira en l'estil i la redacció dels textos anteriors que parlen dels diversos oficis laicals que estaven al servei del personal de la canònica de Sant Joan. Per desgràcia és truncat, i d'ell només es va escriure la llista de les setze festivitats de l'any litúrgic, sense concretar que rebia en cadascuna la clerecia parroquial de la vila de Sant Joan.

27. Drets i obligacions del paborde de Tegurà (n. 272-304)

Com ja hem indicat anteriorment, aquesta pabòrdia fou creada el 1215 per administrar bé els drets senyorials de l'extensa zona muntanyenca de Tegurà adquirida l'any 1194 per l'abat Pere Soler. El text és copiat en la lletra inconfundible de l'abat Isalguer que regí l'abadia de Sant Joan en els anys 1456-1484. Segurament fou el mateix abat Isalguer qui el va redactar, i hi utilitza alhora el llatí i el català. Aquest document

forma part de l'extens programa que l'abat s'imposà en la reorganització dels béns del monestir i dels documents de l'arxiu monàstic que els justificaven⁶. El text explica detalladament els drets del paborde als masos de les parròquies depenents del monestir (n. 273-303), mentre que dels de Tegurà no se n'explica res, perquè al final ja es diu que aquests drets són escrits en un capbreu propi de la zona (n. 304). Malgrat que el text no pertany pas a la pabordia major, Isalguer va fer un bon servei als historiadors en copiar-lo en aquest volum.

28. Obligacions del gavatx Antoni envers la pabordia de Tegurà (n. 305-312)

Amb aquest text acaba el *Llibre del Paborde Major*. Com el text anterior, no pertany a la pabordia major sinó a la pabordia de Tegurà. És escrit en lletra humanística de vers l'any 1500, i en llengua catalana. No consta en quin mas de la pabordia havia estat establert aquest gavatx, procedent segurament d'Occitània. En el memorial s'especifiquen les seves obligacions, seguint més o menys les festes més importants de l'any litúrgic.

Aquestes notes només tenen l'objectiu d'introduir els lectors en l'estudi d'aquesta important col·lecció de documents dels segles XII-XV referents a l'administració dels béns de l'antic monestir de Sant Joan de les Abadesses. Els documents són també força interessants per conèixer molts aspectes del vocabulari català emprat durant aquests segles a les valls pirinenques de l'entorn del monestir. Aquest, però, és un tema que han d'estudiar els filòlegs.

⁶ L'obra arxivística de l'abat Isalguer ha estat descrita per M.S. Gros, «L'arxiu del monestir de Sant Joan de les Abadesses. Notícies històriques i regesta dels documents dels anys 995-1115», *II Col·loqui d'història del monaquisme català*, vol. 2, Abadia de Poblet 1974, p. 90-92.